

واکاوی عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب حوزه علمیه

سیف‌اله فضل‌الهی قمشی*

چکیده

هدف تحقیق، شناسایی عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب و اولویت‌بندی راه‌کارهای برون‌رفت از آن، براساس دیدگاه طلبه‌های سطح چهار حوزه علمیه قم است. روش تحقیق توصیفی - پیمایشی، جامعه آماری کل طلبه‌های سطح چهار، و نمونه آماری تعداد ۵۰ نفر از آنان است که به شیوه تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته حاوی ۳۵ گویه با پایایی ۹۱٪ برای شناسایی عوامل بازدارنده و ۱۱ راهکار مطابق مقیاس آرایش رتبه‌ای با پایایی صوری متخصصان بود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آزمون‌های دو (کای اسکور)، تحلیل واریانس یک‌راهه F و Z استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که عوامل فرهنگی، سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی، عوامل فردی، اداری - ساختاری، و نحوه ارائه خدمات پژوهشی و انگیزشی به ترتیب در پژوهش‌های طلاب نقش بازدارندگی دارند. دشواری دسترسی به استادان مجرب و متخصص برای راهنمایی و مشاوره طرح‌ها، وجود اشتغالات فکری مختلف برای امرار معاش، و آشنایی کم طلاب با روش‌های تحقیق به ترتیب از مهم‌ترین بازدارنده‌های پژوهشی محسوب می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: پژوهش، عوامل بازدارنده، طلبه‌های سطح چهار، حوزه علمیه قم، راه‌کارها.

مقدمه

تغییر، یگانگی اجتماعی، انتظام اجتماعی، رشد اخلاقی، دگرگون‌سازی نظام طبقاتی جامعه، تسهیل تحرک اجتماعی^(۵) و رسیدن به مهم‌ترین هدف خود در رشد شناختی، یعنی توانمندسازی طلبان در درک پدیده‌ها و نظام‌های موجود جهان و سلسله مراتب و ارتباط ارگانیک بین آنها^(۶) نیازمند پژوهش مستمر و بروز است، بلکه می‌تواند با بهره‌گیری از ظرفیت عظیم انسانی در اختیار (طلبان و اندیشمندان جوان حوزه) به عنوان برندهای نظام آموزشی، علاوه بر نقش‌آفرینی در چرخه تولید و مدیریت دانش، تحقیقات گسترده‌ای را به ویژه در زمینه‌های کاربردی و گره‌گشایی از دشواری‌های فکری و اندیشه‌ای بشر، و پرورش و ارتقای روش‌های نوین تبلیغ و ایجاد روحیه کنجکاوی، پرسشگری، خلاقیت، جست‌وجو و ایجاد روحیه پژوهش بر عهده داشته باشد و رویکردهای موجود را به سمت محوریت تحقیق هدایت کند و از سوی دیگر، موجبات پویایی بیشتر آن را فراهم سازد. تحقق این مهم مستلزم عزم مسئولان و متولیان نظام آموزشی حوزه است تا بتوان در به روز کردن و پویایی بیش از پیش فعالیت‌های علمی و پژوهشی قدمی جلوتر برداشت. در این زمینه، برای تحقق اهداف پژوهشی، واکاوی و بررسی عوامل بازدارنده مؤثر بر انجام پژوهش طلبان امری اجتناب‌ناپذیر بوده و آگاهی از موانع مذکور و مرتفع کردن آنها به منظور ارتقای سطح کمی و کیفی پژوهش و افزایش کارایی پژوهشی طلبه‌ها، بسیار ضرورت دارد. در این مطالعه، عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلبان و راه‌کارهای برون‌رفت از آن از دیدگاه طلبه‌های سطح چهار حوزه علمیه قم مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یکی از اهداف سازمان‌های آموزشی و تحقیقاتی در هر جامعه‌ای، تربیت و پرورش انسان‌هایی توانا در امور پژوهشی و تحقیقاتی است، به گونه‌ای که یکی از شاخص‌های رشد و توسعه هر کشور، توان و ظرفیت علمی بالفعل آن است.^(۱) ارتقای این توان به بهبود وضعیت تولید اطلاعات علمی بستگی دارد که پژوهش‌های علمی و سرمایه‌گذاری به تحقق این مهم منجر می‌شود. از آن‌رو که افزایش و تعمیق فعالیت‌های پژوهشی زمینه‌ساز اصلی توسعه و پیشرفت یک جامعه به شمار می‌روند. امروزه بخش قابل توجهی از امکانات کشورهای پیشرفته جهان، صرف امور پژوهشی می‌شود.^(۲) بدون شک، دستاوردهای زندگی امروزه، نتیجه این مطالعات و پژوهش‌هاست. ویژگی‌های زندگی دوران معاصر، از جمله رشد و تحول سریع و روزافزون علم و فناوری و رقابت‌های بین‌المللی در عرصه تولید دانش و فنون، نیازمند تربیت دانش‌آموختگان خلاق، نوآور، با مطالعه و پژوهشگر است.^(۳) علاوه بر این، یکی از شاخص‌ترین مقولات مورد بحث در آموزش عالی، موضوع «آموزش مبتنی بر پژوهش» و برداشت‌های مختلف از نحوه اجرای آن است. فائق آمدن بر فاصله موجود میان حوزه‌های آموزش و پژوهش به رخنه کردن پژوهش در بدنه آموزش عالی و به ویژه در حوزه آموزشی امکان‌پذیر است.^(۴) نظام آموزش حوزه نیز به عنوان بنیادی‌ترین سازوکار جامعه برای ادامه حیات دینی، فرهنگی، اجتماعی، و سیاسی، نه تنها برای تحقق رسالت‌های خود، از جمله، انتقال و اشاعه فرهنگ اسلامی (فرهنگ‌پذیری دینی)، پرورش ارزش‌های اجتماعی (جامعه‌پذیری)، پرورش سیاسی، تربیت حرفه‌ای محققان علوم اسلامی و مبلغان دینی، نوآوری و

اهداف و سؤالات ویژه تحقیق

مهم‌ترین اهداف تحقیق عبارتند از:

۱. شناسایی عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب از دیدگاه طلبه‌های سطح چهار حوزه علمیہ قم؛
 ۲. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پژوهش‌های طلاب؛
 ۳. شناسایی و اولویت‌بندی راه‌کارهای برون‌رفت از عوامل بازدارنده پژوهش طلبه‌ها؛
 ۴. جلب توجه و حساسیت مدیران نظام آموزشی حوزه نسبت به ضرورت پرداختن عملی به پژوهش طلبه‌ها؛
 ۵. توجه به نقش پژوهش‌های طلاب در ارتقای سطح علمی و عملی فرایند تحقیق و تبلیغ دین در جامعه؛
 ۶. تأملی بر وضعیت پژوهش در مراکز حوزوی.
- از این‌رو، سؤالات تحقیق بر مبنای اهداف فوق چنین طراحی گردیدند:
۱. عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب سطح چهار حوزه کدامند؟
 ۲. نقش بازدارندگی کدام‌یک از عوامل بر فرایند پژوهش طلاب بیشتر است؟
 ۳. دیدگاه طلاب سطح چهار حوزه که مشغول تنظیم پایان‌نامه هستند در این زمینه چیست؟
 ۴. چه راه‌کارهای مناسبی برای مقابله و برون‌رفت از عوامل بازدارنده پژوهش طلاب وجود دارد؟
 ۵. آیا عوامل فردی (فنی و تخصصی) در پژوهش‌های طلبه‌ها تأثیر بازدارندگی دارد؟
 ۶. نقش عوامل انگیزشی، اداری - ساختاری، نحوه ارائه خدمات پژوهشی در این مسئله چگونه است؟
 ۷. آیا عوامل فرهنگی در بازدارندگی طلبه‌ها از انجام پژوهش تأثیر قابل ملاحظه‌ای دارند؟
 ۸. نقش بازدارندگی عوامل مربوط به سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی حوزه بر فرایند پژوهش طلاب تا چه اندازه است؟

چهارچوب نظری تحقیق

۱. اهمیت و ضرورت توجه به امر پژوهش

امروزه پژوهش به عنوان زیربنای توسعه و پیشرفت جامعه به شمار می‌رود، به گونه‌ای که می‌توان اذعان داشت بدون پژوهش، شاهد رشد و توسعه پایدار نخواهیم بود.^(۷) به عبارت دیگر، عصر حاضر، عصر پژوهش‌های علمی پیشرفته است. گسترش دانش و فناوری نوین و توانایی بالای بشر معاصر در حل معضلات و مسائل جامعه حاصل پژوهش بوده و هر اندازه مسائل جامعه پیچیده‌تر می‌شود، ضرورت پرورش و جلب نیروهای محقق و ایجاد تشکیلات برای برنامه‌ریزی و سامان‌دهی فعالیت‌های پژوهشی هوشمندانه نیز بیشتر احساس می‌گردد. دانشمندان تحقیقات را یکی از محورهای کلیدی در امنیت ملی کشورها دانسته، بر این باورند که پیشرفت در هر زمینه‌ای، به پژوهش و برنامه‌ریزی دقیق نیاز دارد.^(۸) اقتصاد و پیشرفت مبتنی بر علم و فناوری، به عنوان پدیده‌ای جدید در مناسبات جهانی متجلی شده و نقش آن به عنوان عامل دانش و دانایی‌محوری در رشد و توسعه اقتصادی مسجل شده است.^(۹) مسئله پژوهش نیز یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه علمی در هر کشوری محسوب می‌شود.^(۱۰) از این‌رو، تحقیق همواره باید با جدیت، شکیبایی، مطالعه وسیع، تردید علمی، علاقه و کاوش مستمر همراه بوده و زمینه کشف، توصیف، تبیین و پیش‌بینی و کنترل پدیده‌ها و گسترش دانایی را فراهم سازد. امروزه پژوهش مهم‌ترین شاخص توسعه‌یافتگی جوامع برای رسیدن به جامعه دانایی‌محور است و راهی برای به وجود آوردن فناوری، توسعه، پیشرفت و افزایش توان تولید و ارج نهادن به مقام پژوهشگران و شناسایی و طرح مشکلات آنان برای ارتقای سطح پژوهش به شمار

می‌رود. پژوهش نیروی محرکه توسعه همه‌جانبه و پایدار در ابعاد فرهنگ، اقتصاد، سیاست و جامعه است. علی‌رغم جایگاه رفیع پژوهش، این حوزه با دشواری‌های ساختاری و عملکردی فراوان مواجه است و ضعف پژوهش و عقب‌ماندگی علمی مهم‌ترین دغدغه و مانع اصلی توسعه جوامع در حال توسعه می‌باشد.^(۱۱) برخی از دغدغه‌ها و چالش‌های موجود در حوزه پژوهش عبارتند از: ضعف و کمبود مراکز مستقل علمی، وابستگی به بخش دولتی، عدم پشتیبانی دولت از نهادهای پژوهشی، ضعف مدیریت و تصمیم‌گیری، فقدان ساختارهای تحقیقاتی پویا و مستقل، عدم هماهنگی در سیاست‌گذاری و اجرا، نبود رویکرد نظام‌گرا در تبیین نیازها و اولویت‌های پژوهشی، روشن نبودن راهبرد توسعه، وابستگی روانی به فناوری خارجی، بی‌اعتمادی به توان فناوری علمی داخلی و دستاورهای پژوهشی، فقدان مدیریت علمی،^(۱۲) ائتلاف اعتبارات و منابع، نبودن گرایش مثبت نسبت به نقش تحقیقات در تقویت بنیان‌های اقتصادی و اجتماعی، فقدان یک نظام هماهنگ و کارآمد اطلاع‌رسانی برای جلوگیری از دوباره‌کاری و هدر رفتن منابع و تضعیف روند پژوهش و موازی‌کاری، ضعف در نظام طبقه‌بندی و نگه‌داری اطلاعات و عدم دسترسی به نتایج تحقیقات در سطوح ملی و بین‌المللی، فقدان رابطه بین مراکز علمی با مراکز تولیدی - خدماتی و عدم حمایت مناسب از پژوهش، عدم سرمایه‌گذاری در اشاعه فرهنگ پژوهش، ضعف کتابخانه‌ها در رفع نیازهای محققان، کمبود وسایل و تجهیزات نوین اطلاع‌رسانی، پایین بودن حجم سرمایه‌گذاری و اعتبارات پژوهشی و عدم اقبال بخش خصوصی در این خصوص، دولتی بودن نهادهای پژوهشی و ضعف شدید فرهنگ تعاون و کار جمعی میان پژوهشگران و مراکز تحقیقاتی.

از سوی دیگر، ساختار تحقیقاتی مؤسسات علمی و پژوهشی با دشواری‌های فراوانی مواجه هستند؛ از جمله: عدم تناسب نظام اداری پژوهش، استقرار مقررات انعطاف‌ناپذیر، تأکید بر نظارت به جای هدایت پژوهش، محوریت آموزش به جای پژوهش،^(۱۳) ضعف فرهنگ پژوهش و رواج سطحی‌نگری و فقدان کادر علمی صرفاً پژوهشی، تکیه بر اعتبارات دولتی و فقدان تلاش برای بازاریابی و استقلال اقتصادی، روشن نبودن اهداف و رسالت‌ها، نبود ارتباطات ساختاری بین آموزش و پژوهش،^(۱۴) نبود انگیزه پژوهش، مشکلات معیشتی محققان، محدودیت امکان انتشار و ارائه یافته‌ها در مجامع علمی، دشواری تصویب طرح‌ها، نبود نظام و سازوکار صحیح ارزیابی و نظارت بر طرح‌های تحقیقاتی، و کمبود پژوهشگر و نظام شایسته‌سالاری و انزوای نیروهای علمی و در نهایت، پدیده مهاجرت نخبگان. علی‌رغم اینکه تحقیق یکی از عمده‌ترین عوامل رشد و توسعه جوامع بشری است، متأسفانه با بررسی تحقیقات انجام‌شده در ایران و مقایسه کمی و کیفی آنها با کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، اختلاف قابل توجهی از نظر شاخص‌های تحقیق (تعداد محقق، بودجه، تعداد کتاب‌های منتشرشده و نشریه‌های علمی و...) دیده می‌شود.^(۱۵) کمیت و کیفیت تولید علمی (طرح‌ها و مقالات پژوهشی) یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه علمی هر جامعه‌ای است.^(۱۶) سطح فناوری و توسعه، تناسب مستقیمی با شاخص‌های اصلی تحقیق و پژوهش، یعنی میزان سرمایه‌گذاری در تحقیق و تعداد نیروهای محقق دارد. در سال ۱۹۹۰ معادل ۹۶ درصد بودجه تحقیقاتی جهان در کشورهای توسعه‌یافته و تنها ۴ درصد آن در کشورهای در حال توسعه هزینه شده است که سهم کشورهای مسلمان از این میان فقط ۱ درصد بوده است.^(۱۷)

بر موانع و مشکلات خود بردارند. کوک^(۲۰) (۲۰۰۱) ابهام در حوزه وظایف مدیران پژوهشی و به دنبال آن، ابهام در تعیین معیارهای آزمون اثربخشی فعالیت‌های این حوزه را از جمله موانع توسعه پژوهش دانسته است. نتایج تحقیق ادوارد^(۲۱) (۲۰۰۲) نشان داد لذت همکاری در گروه پویا، مشارکت در کار گروهی و احساس ارزشمند بودن در یک گروه موجب افزایش انگیزه محقق می‌شود. جنین و کوهان^(۲۲) (۲۰۰۲) نشان دادند درصد قابل توجهی از وقت هیأت علمی صرف آموزش می‌شود و اکثر اعضای هیأت علمی در کشورهای در حال توسعه، وقت کافی برای انجام امور پژوهشی ندارند. همسلی - براون^(۲۳) (۲۰۰۴) به این نتیجه رسیدند که عواملی همچون قابلیت دسترسی به نتایج تحقیق، اطمینان و اعتبار کم به نتایج تحقیق، شکاف بین محققان و استفاده کنندگان و عوامل سازمانی از اصلی‌ترین موانع به کارگیری یافته‌های پژوهش به شمار می‌روند. کاریون^(۲۴) و دیگران (۲۰۰۴) نتیجه گرفتند که ویژگی‌های محیط کار و مشخصات فردی از موانع عمده انجام پژوهش به شمار می‌روند.

در ایران نیز مطالعات مختلفی در زمینه عوامل بازدارنده پژوهش انجام شده است که در ذیل، به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

صافی (۱۳۸۰) مشکلات و چالش‌های پژوهش در آموزش و پرورش را در فقدان خط‌مشی جامع مبنی بر مطالعات نظام‌یافته، نارسایی استفاده از نیروی انسانی کارآمد در امر پژوهش، ضعف انگیزه‌های لازم در پژوهشگران، ناهماهنگی سازمان‌ها در امر پژوهش، کمبود بودجه و وجود بروکراسی اداری در جهت هزینه کردن بودجه مصوب، کمبود ارتباطات لازم بین سازمان‌های پژوهشی آموزش و پرورش و سازمان‌های

نظام آموزشی حوزه علمیہ نیز به عنوان یکی از ساختارهای علمی - فرهنگی و آموزشی، علی‌رغم برخورداری از نیروی عظیم انسانی، اعم از طلاب جوان و اندیشمندان، محققان و مبلغان علوم اسلامی دلسوز، تحصیل‌کرده و خلاق، تا حدودی با دشواری‌های فوق‌الذکر درگیر بوده، راهبرد روشنی برای پژوهش ندارد و این امر سبب شده نتواند جایگاه تحقیق و محقق و نقش آنها در پیشرفت، توسعه و تعالی دینی و ارزشی جامعه را مشخص و نهادینه نماید. از این رو، بعضاً به پژوهش به عنوان یک فعالیت روبنایی و سطحی نگریسته می‌شود و جو مناسبی برای تحقیقات دیده نمی‌شود. این مسئله نه تنها موجبات دوری بخش عظیمی از طلاب از پژوهش را به دنبال دارد، بلکه انگیزه مطالعه را نیز کاهش می‌دهد. برای فائق آمدن بر این مشکلات، نه تنها مؤسسات آموزش عالی و مراکز پژوهشی، بلکه حوزه علمیہ نیز باید بر ضرورت اصلاح و تغییر ساختار و سازوکارهای تحقیقاتی و فنون و شیوه مدیریت تحقیقات تأکید کرده، به دنبال افزایش بهره‌وری تحقیقات باشد. از جمله اقدامات کارساز در این زمینه می‌توان به برنامه‌ریزی راهبردی، وجود ساختارها، روش‌ها، دستورالعمل‌ها، سازمان‌دهی، استفاده از تجهیزات، فناوری، منابع انسانی و فرهنگ‌سازی اشاره کرد^(۱۸) تا بدین وسیله، مسائل و ضعف‌ها شناسایی و با راه‌کارهای مناسب مرتفع گردد و زمینه برای پویایی علمی و تحقیقاتی مهیا شود.

۲. پیشینه تحقیق

بنیس^(۱۹) (۱۹۹۹) در تحقیق خود ضعف کارآمدی مدیریت را ویژگی مشترک اغلب سازمان‌های پژوهشی ذکر کرده، معتقد است: آنها نیز مانند بسیاری از سازمان‌های دیگر نتوانسته‌اند گام‌های مؤثری برای غلبه

گروهی را به عنوان عمده‌ترین موانع تحقیق برشمرده‌اند. کمالی (۱۳۸۵) در بررسی موانع و مشکلات انجام تحقیقات مشارکتی در ایران، نشان داد: مشکلاتی از قبیل نوع و ساختار سازمانی و اداری، مشارکت ضعیف سازمان‌های مردمی و بهره‌برداران در امر تحقیق، اعتماد ضعیف مدیران به تحقیقات، ضعف آیین‌نامه‌های تشویقی، آموزش‌های ضعیف و نامناسب محققان، تأکید بر کمیت به جای کیفیت در انجام تحقیقات وضعف فرهنگ انجام کار گروهی بر سر راه انجام تحقیق وجود دارند.

تصویری قمصری و جهان‌نما (۱۳۸۵) وجود موانع مختلف برای شرکت در گردهمایی‌های داخلی و خارجی، طولانی بودن مراحل تصویب و کمبود وقت را به عنوان مهم‌ترین مشکلات پژوهشگران در انتشار آثار علمی عنوان کرده‌اند.

شریف‌زاده و همکاران (۱۳۸۶) نتیجه گرفتند که اعضای هیأت علمی بیشتر به تحقیقات دانشجویی در تحصیلات تکمیلی مشغولند و مشارکت آنها در انتشار یافته‌های پژوهشی در قالب فعالیت‌های ترویجی و نیز همکاری پژوهشی با مراکز بین‌المللی محدود است و شرکت در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی، استفاده از اینترنت، انجام طرح پژوهشی و جامعه تحت مطالعه، همبستگی مثبت و معناداری با انجام تحقیق دارد.

عرب مختاری (۱۳۸۶) در تحقیق خود نشان داد: پنج مانع مالی، کمبود تسهیلات و امکانات، مشکلات اداری و ساختاری، مشکلات فردی، و مشکلات اطلاع‌رسانی فرهنگی - اجتماعی از موانع انجام پژوهش در ورزش هستند. فضل‌الهی (۱۳۸۸) در مقاله «شناسایی و اولویت‌بندی موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های استان قم» نشان داد: مهم‌ترین موانع بازدارنده برای تولید علم به ترتیب شامل موانع انگیزشی،

عالی، کمبود مراکز اطلاع‌رسانی و عدم کاربرد نتایج پژوهش در تصمیم‌گیری‌ها توصیف می‌کند.

کازمی و همکاران (۱۳۸۲) در بررسی موانع پژوهشی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران، موانع پژوهش را به دو دسته موانع شخصی (علاقه به انجام پژوهش، تبخّر در تدوین طرح‌نامه، اجرای پژوهش، آنالیز داده‌ها، تفسیر مقاله‌نویسی) و موانع سازمانی (چگونگی مراحل تصویب طرح‌نامه، کیفیت خدمات کمک پژوهشی در دانشکده‌ها، و پرداخت حق‌الزحمه پژوهش) تقسیم کردند. سواری و تقی‌پور (۱۳۸۲) طی تحقیقی با عنوان «بررسی موانع پژوهش در دانشگاه پیام نور از دیدگاه اعضای هیأت علمی منطقه ۷» به این نتیجه رسیدند که عوامل اداری - مالی، کمبود اطلاعات، نگرش نسبت به تحقیق مسائل هیأت علمی از جمله موانع عمده پژوهش اساتید به شمار می‌روند.

علمداری و افشون (۱۳۸۲) در تحقیقی نشان دادند: «کمبود وقت و مشغله زیاد»، و «بی‌علاقگی به امر پژوهش» به ترتیب بیشترین و کمترین موانع شخصی و «کمبود امکانات و تجهیزات لازم» و «محدودیت‌های اخلاقی انجام پژوهش» به ترتیب بزرگ‌ترین و کوچک‌ترین موانع سازمانی در امر پژوهش می‌باشند.

کیانپور و همکاران (۱۳۸۴) نتیجه گرفتند که از دیدگاه مسئولان، ارتباط کم بین محققان، کمبود وقت به علت وظایف آموزشی و عدم وجود اهداف و برنامه مشخص، مهم‌ترین موانع تحقیق به شمار می‌روند. از دیدگاه اعضای هیأت علمی نیز همین موارد مهم‌ترین موانع تحقیق ذکر شده‌اند. کارشناسان پژوهشی نیز عدم وجود اهداف و برنامه مشخص در نظام پژوهشی، عدم تأمین شرایط مناسب اقتصادی و عدم آشنایی با فرهنگ کار

آماري شامل كل طلبه‌های سطح چهار حوزه علمیه قم است که در سال تحصیلی ۸۹-۹۰ مشغول تدوین پایان‌نامه تحصیلی بودند که تعداد ۵۰ نفر از آنان به شیوه تصادفی ساده به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته، حاوی دو بخش استفاده شد: بخش اول، دارای ۳۵ گویه بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت با پایایی ۹۱ درصد برای شناسایی عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب در ۶ محور کلی؛ و بخش دوم، دارای ۱۱ راهکار مطابق مقیاس آرایش رتبه‌ای با پایایی صوری متخصصان موضوعی. این پرسشنامه از آزمودنی‌ها می‌خواست به ترتیب اهمیت از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری کنند و تعداد ۲ سؤال بازپاسخ نیز برای اخذ دیدگاه‌های کامل آزمودنی‌ها در نظر گرفته شده بود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، علاوه بر آمار توصیفی، از آزمون خی دو (مجذور کای) و آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه F و آزمون Z برای تصمیم‌گیری در مورد وجود یا عدم وجود تفاوت معنادار بین فراوانی‌های مورد انتظار و قابل مشاهده و مقایسه میانگین نمرات عوامل مختلف بازدارنده و اولویت‌بندی راه‌کارها استفاده شده است.

موانع اقتصادی، موانع اداری و بروکراتیک، موانع مربوط به نحوه ارائه خدمات علمی - پژوهشی و موانع فردی مربوط به توانمندی‌های فنی و تخصصی آنان است. تأکید بر آموزش محوری دانشگاه‌ها به جای پژوهش محوری، عدم حمایت‌های مالی در انتشار، تألیف و ترجمه کتب و مقالات و پایین بودن تسلط اساتید به زبان انگلیسی به ترتیب سه مانع مهم مورد تأکید بودند و آشنایی اندک آنان با شیوه‌های پژوهش علمی کم‌اثرترین عامل در این فرایند شناخته شد.

زارع احمدآبادی و همکاران (۱۳۸۸) به این نتیجه رسیدند که موانع مربوط به نظام و ساختار آموزشی بیشترین تأثیر را بر ناکارایی پژوهشی در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور از خود به جا گذاشته است. آنان معتقدند: ایجاد زیرساخت‌های لازم برای تشویق، روش کارگاهی در پژوهش و ایجاد ارتباط بین صنعت و مراکز اجرایی با دانشگاه، و کارآمد کردن نظام تأمین و پرداخت اعتبارات پژوهشی به همراه تشویق محققان به تمرکز صرف بر روی پژوهش موجب بهبود و افزایش عملکرد پژوهشی خواهد شد.

سرشتی، کاظمیان و دریس (۱۳۸۹) نشان دادند: مهم‌ترین موانع انجام پژوهش به ترتیب عبارتند از: عدم ایجاد انگیزه در پژوهشگران، کمبود وقت و مشغله زیاد، مقررات دست و پاگیر اداری، عدم استفاده از نتایج تحقیق و ناتوانی ترجمه مقالات فارسی به زبان‌های دیگر. کم‌اثرترین موانع بی‌علاقگی به امر پژوهش، ناتوانی در استفاده از رایانه و مفید نبودن پژوهش بودند.

روش تحقیق

روش تحقیق از نظر اهداف کاربردی و به لحاظ شیوه جمع‌آوری اطلاعات، توصیفی - پیمایشی است. جامعه

تجزیه و تحلیل داده‌ها

جدول شماره ۱: عوامل بازدارنده مربوط به سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی

ردیف	گویه‌ها	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین	رتبه
۱	نبود اهداف پژوهشی روشن در نظام آموزشی حوزه	۱۳	۱۷	۱۲	-	-	۴/۰۲	۴
۲	فقدان رویکرد نظام‌گرا در تبیین نیازها و اولویت‌های پژوهشی	۱۰	۲۰	۱۲	-	-	۳/۹۵	۵
۳	فقدان ساختارهای تحقیقاتی پویا و مستقل	۹	۱۹	۱۱	۳	-	۳/۸۳	۶
۴	فقدان نظام اطلاع‌رسانی هماهنگ و کارآمد برای جلوگیری از دوباره‌کاری‌های پژوهشی	۱۴	۲۰	۹	۱	-	۴/۰۷	۳
۵	موظف نبودن مدرسان برای انجام کارهای علمی - تحقیقاتی	۱۶	۱۸	۸	-	-	۴/۱۹	۱
۶	فقدان راهبردهای مناسب برای فعالیت‌های پژوهشی	۱۲	۲۵	۷	-	-	۴/۱۱	۲
۷	میانگین	۱۲	۲۰	۱۰	۱	-	۴	-

$X^2 = ۱۶/۹۹$ $df=3$ $X^2 \alpha (۰/۰۱) = ۱۱/۳۸$

داده‌های جدول شماره ۱ توزیع فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به ۶ گویه بازدارنده مربوط به سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی حوزه را نشان می‌دهد. اطلاعات گویای این است که علی‌رغم کسب میانگین نمره بیش از حد متوسط مورد انتظار (۳) برای تمام گویه‌ها، بیشترین میانگین (۴/۱۹) مربوط به گویه ۵ (موظف نبودن مدرسان برای انجام کارهای تحقیقاتی) است و پس از آن، گویه ۶ (فقدان راهبردهای مناسب برای فعالیت‌های پژوهشی در حوزه) با میانگین ۴/۱۱ و گویه ۴ (فقدان نظام اطلاع‌رسانی هماهنگ و کارآمد برای جلوگیری از دوباره‌کاری‌های پژوهشی) با میانگین ۴/۰۷ به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند و گویه ۳ (فقدان ساختارهای تحقیقاتی پویا و مستقل در حوزه) با میانگین ۳/۸۳ در پایین‌ترین سطح (رتبه ۶) قرار دارد. تجزیه و تحلیل اطلاعات براساس آزمون خی‌دو نشان می‌دهد: چون خی‌دو محاسبه شده (۱۶/۹۹) از خی‌دو جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹ و $\alpha = ۰/۰۱$ و $df=3$ (۱۱/۳۸) بزرگ‌تر است، پس تفاوت بین میانگین فراوانی‌های موردانتظار و قابل مشاهده، معنادار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان نتیجه گرفت که عوامل مربوط به سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی تأثیر بازدارندگی زیادی بر پژوهش طلبه‌ها دارند.

جدول شماره ۲: عوامل بازدارنده فرهنگی مؤثر بر پژوهش‌های طلبان

ردیف	گویه‌ها	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین	رتبه
۱	عدم استفاده از نتایج پژوهش‌های طلبان	۱۲	۲۰	۶	۶	-	۳/۸۶	۶
۲	نهادینه نشدن فرهنگ پژوهش در بین طلبه‌ها	۲۱	۱۵	۱۰	-	-	۴/۲۳	۱
۳	فقدان بیش روشن نسبت به پژوهش‌های طلبان	۱۶	۲۰	۵	۵	-	۴/۰۲	۴
۴	اهمیت ندادن مسئولان به پژوهش‌های طلبان	۱۴	۲۴	۸	-	-	۴/۱۳	۳
۵	پایین بودن روحیه فعالیت‌های گروهی و تیمی در بین طلبه‌ها برای انجام پروژه‌های تحقیقاتی	۱۲	۲۵	۳	۵	-	۳/۹۷	۵
۶	استقرار فرهنگ آموزش‌محوری به جای پژوهش‌محوری در نظام آموزشی حوزه	۱۴	۲۴	۴	۲	-	۴/۱۴	۲
۷	میانگین	۱۵	۲۱	۶	۳	-	۴/۰۷	-

$X^2 = ۱۸/۲$ $df=3$ $X^2 \alpha (۰/۰۱) = ۱۱/۳۸$

داده‌های جدول شماره ۲ توزیع فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به ۶ گویه مربوط به عوامل بازدارنده فرهنگی مؤثر بر پژوهش‌های طلبان را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات، میانگین نمره همه گویه‌ها بیشتر از حد متوسط مورد انتظار (۳) است. و بیشترین میانگین (۴/۲۳) مربوط به گویه ۲ (نهادینه نشدن فرهنگ پژوهش در بین طلبه‌ها) است که در رتبه اول

قرار گرفته است و پس از آن، گویہ ۵ (پایین بودن روحیہ فعالیت‌های گروهی و تیمی در بین طلبه‌ها برای انجام پروژه‌های تحقیقاتی) و گویہ ۴ (اهمیت ندادن مسئولان به پژوهش) به ترتیب با میانگین ۴/۱۴ و ۴/۱۳ در مرتبہ دوم و سوم قرار دارند. در پایین‌ترین سطح گویہ ۱ (عدم استفاده از نتایج پژوهش‌ها) با میانگین ۳/۸۶ در مرتبہ ششم قرار دارد. تجزیہ و تحلیل داده‌ها مطابق آزمون خی دو بیانگر این است که چون خی دو محاسبه شده (۱۸/۲) از خی دو جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹ و $\alpha = ۰/۰۱$ و $df=۳$ (۱۱/۳۸) بیشتر است، پس تفاوت بین میانگین فراوانی‌های قابل مشاهده و مورد انتظار معنادار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان نتیجه گرفت که عوامل فرهنگی نقش بازدارندگی زیادی بر پژوهش‌های طلب‌ها دارند.

جدول شماره ۳: عوامل بازدارنده مربوط به نظام اداری و ساختاری مؤثر بر پژوهش‌های طلب‌ها

ردیف	گوییہا	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین	رتبہ
۱	وجود قوانین و مقررات بازدارنده اداری - اجرایی	۷	۱۴	۱۰	۹	-	۳/۴۷	۵
۲	طولانی بودن فرایند طرح و تصویب پروژه های تحقیقاتی	۱۵	۱۵	۶	۳	۱	۴	۲
۳	فقدان قوانین و مقررات مشخص برای ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی	۱۴	۲۲	۴	۶	-	۳/۹۶	۳
۴	عدم حمایت مادی و مالی از طرح‌های پژوهشی	۱۷	۲۳	۴	-	-	۴/۲۹	۱
۵	مناسب نبودن شیوه ارزشیابی فعالیت‌های پژوهشی نظام آموزشی	۱۰	۲۰	۱۲	۲	-	۳/۸۶	۴
۶	میانگین	۱۳	۱۹	۷	۴	-	۳/۹۵	-
		$X^2 \alpha (۰/۰۱) = ۱۱/۳۸$		$df=3$		$X^2 = ۱۲/۳۵$		

داده‌های جدول شماره ۳ توزیع فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به گوییہ‌های مربوط به عوامل بازدارنده نظام اداری و ساختاری مؤثر بر پژوهش حوزه را نشان می‌دهد. مطابق اطلاعات، میانگین نمره همه گوییہ‌ها از حد متوسط مورد انتظار (۳) بیشتر است. و بیشترین میانگین (۴/۲۹) مربوط به گوییہ ۴ (عدم حمایت مادی و مالی از طرح‌های پژوهشی) است و پس از آن، گوییہ ۲ (طولانی بودن فرایند طرح و تصویب پروژه‌های تحقیقاتی) و گوییہ ۳ (فقدان قوانین و مقررات مشخص برای ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی) به ترتیب با میانگین ۴ و ۳/۹۶ در مرتبہ دوم و سوم قرار گرفته‌اند. در پایین‌ترین سطح، گوییہ ۱ (وجود قوانین و مقررات بازدارنده اداری - اجرایی) با میانگین ۳/۴۷ در مرتبہ پنجم قرار دارد. تجزیہ و تحلیل داده‌ها بر اساس آزمون خی دو بیانگر این است که چون خی دو محاسبه شده (۱۲/۳۵) از خی دو جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹ و $\alpha = ۰/۰۱$ و $df=۳$ (۱۱/۳۸) بزرگ‌تر است، پس تفاوت بین میانگین فراوانی قابل مشاهده و فراوانی مورد انتظار معنادار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان نتیجه گرفت که عوامل مربوط به نظام اداری و ساختاری در پژوهش‌های طلب‌ها بازدارندگی زیادی دارند.

جدول شماره ۴: عوامل بازدارنده انگیزشی مؤثر بر پژوهش‌های طلب‌ها

ردیف	گوییہا	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین	رتبہ
۱	عدم ترغیب و تشویق طلب‌ها به مطالعه و تحقیق در نظام آموزشی	۲۵	۱۲	۷	۲	-	۴/۳۰	۱
۲	پایین بودن اعتماد به نفس برای فعالیت‌های پژوهشی	۱۲	۱۶	۱۰	۸	-	۳/۶۹	۴
۳	پایین بودن علاقه به امر پژوهش در بین طلب‌ها	۱۱	۱۳	۱۲	۷	۳	۳/۴۸	۵
۴	عدم همکاری مناسب سازمان‌ها و مراکز اطلاعاتی با تحقیقات طلب‌ها	۱۲	۲۶	۴	۲	-	۴/۰۹	۲
۵	نبود گرایش مثبت نسبت به نقش تحقیقات در تقویت بنیانهای فرهنگی و آموزشی	۸	۲۴	۸	۲	-	۳/۶۹	۳
۶	تردید در صلاحیت علمی طلب‌ها	۳	۱۵	۸	۹	۷	۲/۹۵	۶
۷	میانگین	۱۲	۱۸	۸	۵	۲	۳/۷۳	-
		$X^2 \alpha (۰/۰۱) = ۱۳/۲۸$		$df=4$		$X^2 = ۱۷/۳۳$		

داده‌های جدول ۴ توزیع فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به ۶ گویه مربوط به عوامل بازدارنده انگیزشی مؤثر بر پژوهش‌های طلب را نشان می‌دهد. مطابق داده‌ها، میانگین نمره همه گویه‌ها به استثنای گویه ۶ (تردید در صلاحیت علمی محققان طلبه) بیشتر از حد متوسط مورد انتظار (۳) می‌باشد. و بیشترین میانگین (۴/۳۰) مربوط به گویه ۱ (عدم ترغیب و تشویق طلبه‌ها به مطالعه و تحقیق در نظام آموزشی) است که در رتبه اول قرار دارد. پس از آن، گویه ۴ (عدم همکاری سازمان‌ها و مراکز اطلاعاتی) با میانگین ۴/۰۹ و گویه ۵ (نبودگرایش مثبت نسبت به نقش تحقیق در تقویت بنیان‌های فرهنگی و آموزشی) با میانگین ۳/۹ به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار دارند و گویه ۶ (تردید در صلاحیت علمی طلبه‌ها) با میانگین ۲/۹۵ در پایین‌ترین سطح (ششم) قرار دارد. تجزیه و تحلیل داده‌ها مطابق آزمون خی دو نشان می‌دهد چون خی دو محاسبه شده (۱۷/۳۳) از خی دو جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹ و $\alpha = ۰/۰۱$ و $df=۳$ (۱۳/۲۸) بزرگ‌تر است، پس تفاوت بین میانگین فراوانی‌های قابل مشاهده و مورد انتظار معنادار می‌باشد و با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان نتیجه گرفت که عوامل انگیزشی در پژوهش‌های طلبه‌ها نقش بازدارندگی زیادی دارند.

جدول شماره ۵: عوامل مربوط به نحوه ارائه خدمات پژوهشی مؤثر بر پژوهش‌های طلبان

ردیف	گویه‌ها	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین	رتبه	
۱	فراهم نبودن امکانات و تجهیزات مورد نیاز برای پژوهش مانند کتابخانه تخصصی و...	۶	۱۲	۱۸	۱۰	-	۳/۳	۶	
۲	فقدان فضای فیزیکی مناسب جهت کارهای تحقیقاتی	۷	۲۱	۱۴	۱	۳	۳/۶۱	۵	
۳	عدم وجود نظام اطلاع رسانی مناسب جهت اشاعه یافته‌های پژوهشی	۱۲	۲۲	۱۰	۲	-	۴/۹۶	۴	
۴	دشواری بودن دسترسی به خدمات نرم افزاری مناسب برای پژوهش	۵	۱۱	۱۸	۵	۳	۳/۲۴	۷	
۵	دشواری بودن دسترسی به اساتید مجرب برای مشاوره و راهنمایی طرح‌های تحقیقاتی	۲۶	۱۲	۶	-	-	۴/۴۵	۱	
۶	برگزار نشدن کارگاه‌های مناسب روش تحقیق برای پژوهشگران	۱۴	۲۲	۲	۶	-	۴	۳	
۷	نبود درس خاص آموزش و آشنایی طلاب با روش‌های تحقیق در نظام آموزشی	۱۷	۱۵	۹	۳	-	۴/۰۴	۲	
-	میانگین	۱۲	۱۶	۱۱	۴	۱	۳/۸	-	
		$df=4$						$X^2 = ۱۷/۱۳۴$	
								$X^2 \alpha (۰/۰۱) = ۱۳/۲۸$	

داده‌های جدول ۵ توزیع فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به ۷ گویه مربوط به نحوه ارائه خدمات پژوهشی مؤثر بر پژوهش‌های طلبه‌ها را نشان می‌دهد. مطابق داده‌ها، میانگین همه گویه‌ها از حد متوسط مورد انتظار (۳) بیشتر است. و بیشترین میانگین (۴/۴۵) مربوط به گویه ۵ (دشواری بودن دسترسی به اساتید مجرب برای مشاوره و راهنمایی طرح‌های تحقیقاتی) است. و پس از آن، گویه ۷ (نبود درس خاص آموزش و آشنایی طلبان با روش‌های تحقیق در نظام آموزشی) با میانگین ۴/۰۴ و گویه ۶ (برگزار نشدن کارگاه‌های مناسب برای پژوهشگران) با میانگین ۴ به ترتیب در رتبه دوم و سوم قرار دارند و گویه ۴ (دشواری بودن دسترسی به خدمات نرم‌افزاری مناسب برای پژوهش) با میانگین ۳/۲۴ در پایین‌ترین سطح (رتبه ۷) قرار دارد. تجزیه و تحلیل اطلاعات مطابق آزمون خی دو نشانگر این است که چون خی دو محاسبه شده (۱۷/۳۳) از خی دو جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹ و $\alpha = ۰/۰۱$ و $df=۴$ (۱۳/۲۸) بزرگ‌تر است، پس تفاوت بین میانگین فراوانی‌های قابل مشاهده و مورد انتظار معنادار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان نتیجه گرفت که عوامل مربوط به نحوه ارائه خدمات پژوهشی بر پژوهش‌های طلبان بازدارندگی زیادی دارند.

جدول شماره ۶: عوامل فردی (فنی و تخصصی) بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب

ردیف	گویه‌ها	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	میانگین	رتبه
۱	دشواری بودن تامین هزینه‌های پژوهشی برای طلاب	۹	۲۰	۱۱	۶	-	۳/۶۹	۴
۲	پایین بودن میزان آشنایی بامندولوژی (روش شناسی) تحقیق	۲۳	۱۲	۹	-	-	۴/۳۱	۲
۳	ناآشنایی باشیوه‌های بهره‌گیری از اینترنت، رایانه و منابع پژوهشی	۱۷	۱۵	۸	۳	۳	۳/۸۷	۳
۴	نداشتن فرصت کافی برای پرداختن به پژوهش به جهت توأم شدن آموزش و مسئولیت‌های اجتماعی طلبه‌ها	۱۰	۱۴	۱۴	۶	-	۳/۶۴	۵
۵	وجود اشتغالات فکری مختلف برای امرار معاش	۲۲	۱۴	۶	-	-	۴/۳۸	۱
۶	میانگین	۱۷	۱۵	۱۰	۳	۱	۳/۹۶	-
		df=4		$X^2 = ۲۱/۸۳$		$X^2 \alpha (۰/۰۱) = ۱۳/۲۸$		

داده‌های جدول ۶ توزیع فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به ۵ گویه مربوط به عوامل فردی (فنی و تخصصی) بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلاب را نشان می‌دهد. اطلاعات گویای بیشتر بودن میانگین نمره تمام گویه‌ها از متوسط مورد انتظار (۳) است. و بیشترین میانگین (۴/۳۸) مربوط به گویه ۵ (وجود اشتغالات فکری مختلف برای امرار معاش) بوده و پس از آن، گویه ۲ (پایین بودن میزان آشنایی با روش‌شناسی تحقیق) با میانگین ۴/۳۱ و گویه ۳ (ناآشنایی کافی با شیوه‌های بهره‌گیری از اینترنت، رایانه و منابع پژوهشی) با میانگین ۳/۸۷ به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته‌اند. در پایین‌ترین سطح (رتبه ۵) گویه ۴ (نداشتن فرصت کافی برای پرداختن به پژوهش به دلیل توأم شدن آموزش و مسئولیت‌های اجتماعی) با میانگین ۳/۶۴ قرار دارد. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس آزمون خی دو بینگرا این است که چون خی دو محاسبه شده (۲۱/۸۳) از خی دو جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹ و $\alpha = ۰/۰۱$ و $df = ۴$ (۱۳/۲۸) بزرگ‌تر است، پس تفاوت بین میانگین فراوانی‌های قابل مشاهده و مورد انتظار معنادار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان نتیجه گرفت که عوامل فردی در بازداری از تحقیقات طلبه‌ها تأثیر بسیار زیادی دارند.

جدول ۷: مقایسه تفاوت شدت بازدارندگی عوامل مختلف در پژوهش‌های طلاب

عوامل	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
عوامل بازدارنده مربوط به سیاستگذاری نظام تحقیقاتی	۴/۰۳	۰/۱۲۶	۰/۰۱۶
عوامل بازدارنده فرهنگی	۴/۰۷	۰/۱۳۴	۰/۰۱۸
عوامل بازدارنده مربوط به نظام اداری و ساختاری	۳/۹۵	۰/۲۹۶	۰/۰۸۷
عوامل بازدارنده انگیزشی	۳/۷۳	۰/۴۸۱	۰/۲۳۱
عوامل مربوط به نحوه ارائه خدمات پژوهشی	۳/۸	۰/۴۳۷	۰/۱۹۰
عوامل بازدارنده فردی (فنی و تخصصی)	۳/۹۶	۰/۳۹۴	۰/۱۲۲

جدول ۸: خلاصه تحلیل واریانس

منابع تغییرات	ss	df	Ms	F
گروه‌ها				
واریانس بین گروه‌ها SSB	۰/۴۹	۵	۰/۰۹۸	۰/۸۶۷
واریانس درون گروه‌ها SSw	۳/۲۷	۲۹	۰/۱۱۳	
واریانس کل SST	۳/۷۶	۳۴	-	

داده‌های جدول ۷ مقایسه نمرات مربوط به تأثیرات بازدارندگی عوامل شش‌گانه مؤثر بر پژوهش طلبان را نشان می‌دهد. بیشترین میانگین (۴/۰۷) مربوط به عوامل فرهنگی، و بعد از آن، سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی (۴) و پس از آن، عوامل فردی (فنی و تخصصی) با میانگین ۳/۹۶ قرار دارند و کمترین میانگین مربوط به عوامل انگیزشی با میانگین ۳/۷۳ است. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه میانگین نمرات عوامل فوق (جدول ۸) نشان داد: چون F محاسبه شده (۰/۸۶۷) از F جدول در سطح اطمینان $\alpha = ۰/۰۵$ و $df = ۲۹$ (۲/۵۴) کوچک‌تر است، پس تفاوت بین میانگین‌های مورد مقایسه معنادار نبوده، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت میزان شدت تأثیر بازدارندگی عوامل شش‌گانه معنادار نمی‌باشد.

جدول ۹: رتبه‌بندی راهکارهای توسعه پژوهش‌های طلبان

R	V	Z	S	\bar{X}	$\sum X$	راهکارها
۷	۴۳/۴۴	۲/۹۱۸	۱/۶۲۹	۳/۷۵	۱۵۰	برنامه ریزی برای فرهنگ سازی و ایجاد بسترهای مناسب برای پژوهش
۴	۳۷/۹۸	۲/۸۸	۱/۳۹۴	۳/۶۷	۱۳۶	باز نگری اساسی و اصلاح نظام ارزیابی فعالیتهای پژوهشی
۳	۳۷/۶۸	۲/۶۶۵	۱/۳۳	۳/۵۳	۱۳۴	آموزش و ارتقاء توانمندیهای علمی و عملی طلبه ها در زمینه پژوهش
۹	۴۶/۱۲	۰/۴۳۵	۱/۴۲۸	۳/۰۹۷	۱۲۷	تدوین اهداف و سیاستهای کلان علمی برای تحقیقات طلبان
۶	۳۸/۲۵	۱/۰۳۶	۱/۲۲۴	۳/۲	۱۲۸	طراحی پروتکل (آداب و قواعد فعالیتهای علمی و پژوهشی).
۱۰	۴۷/۰۸۶	۱/۹۱۶	۱/۶۴۸	۳/۵	۱۴۰	افزایش اعتبارات پژوهشی
۵	۳۸/۰۵۳	۳/۳۱۸	۱/۴۲۷	۳/۷۵	۱۵۰	ایجاد سیستم تشویقی برای آثار منتشر شده طلبان
۱۱	۴۹/۶۲۵	۱/۳۲۴	۱/۵۸۸	۳/۲	۱۲۸	تدوین نظامنامه جامع پژوهشی
۸	۴۴/۸۹۷	۱/۱۰۵	۱/۴۶۵	۳/۲۶۳	۱۲۴	افزایش نشریات تخصصی برای چاپ و انتشار مقالات علمی طلبه ها
۲	۳۴/۰۷۶	۲/۴۱۹	۱/۱۶۷	۳/۴۵	۱۳۸	اختصاص بخشی از وظایف آموزشی مدرسين حوزه به پژوهش و تحقیق
۱	۳۳/۸۶	۶/۳۱۹	۱/۴۸۵	۳/۵	۱۴۰	رسیدگی به وضعیت معیشتی طلبان و اندیشمندان جوان .

جدول فوق نشان می‌دهد: اولاً، تمام راه‌کارها نمره بیشتر از حد متوسط مورد انتظار (۳) کسب کرده‌اند. ثانیاً، غیر از راه‌کارهای تدوین اهداف و سیاست‌های کلان علمی برای تحقیقات، طراحی پروتکل (آداب و قواعد فعالیت‌های علمی و پژوهشی)، افزایش نشریات تخصصی برای چاپ و انتشار مقالات علمی طلبه‌ها، تدوین نظامنامه جامع پژوهشی و افزایش اعتبارات پژوهشی که به ترتیب با نمره Z معادل ۰/۴۳۵، ۰/۳۶، ۱/۱۰۵، ۱/۱۰۵، ۹۱۶/۳۲۴، ۱/۱ از نمره Z بحرانی در سطح اطمینان ۰/۹۵ یعنی (۱/۹۶) کوچک‌تر هستند. بقیه راه‌کارها نمره Z بزرگ‌تر از Z بحرانی در سطح اطمینان ۰/۹۵ کسب کردند و تفاوت میانگین تمامی آنها با میانگین مورد انتظار (۳) معنادار است. ثالثاً، با توجه به ضریب پراکندگی نمرات مربوط به راه‌کارها، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان رسیدگی به وضعیت معیشتی طلبان جوان و اندیشمند حوزه علمیه را با میانگین ۳/۵ و انحراف استاندارد ۱/۴۸۵ و Z معادل ۶/۳۱۹ و ضریب پراکندگی ۳۳/۸۶ به عنوان مؤثرترین راهکار از دیدگاه طلبان دانست و پس از آن، اختصاص بخشی از وظایف آموزشی مدرسان حوزه به پژوهش با میانگین ۳/۴۵، انحراف استاندارد ۱/۱۷۶، Z معادل ۲/۴۱۹ و پراکندگی ۳۴/۰۷۶ در اولویت دوم و آموزش و ارتقای

در جایگاه چهارم بین عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش قرار گرفت. در بین این عوامل، عدم حمایت مادی و مالی از طرح‌های پژوهشی، طولانی بودن فرایند طرح و تصویب پروژه‌های تحقیقاتی و فقدان قوانین و مقررات مشخص برای ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی مؤثرترین، و وجود قوانین و مقررات بازدارنده اداری و اجرایی کم‌اثرترین بازدارنده شناخته شدند.

۵. نحوه ارائه خدمات پژوهشی نه تنها در پژوهش طلبان نقش بازدارندگی دارند، بلکه در بین ۶ عامل در رتبه پنجم قرار دارند و در بین این عوامل، دشواری دسترسی به استادان مجرب برای مشاوره و راهنمایی طرح‌های تحقیقاتی، نبود دروس خاص آموزش و آشنایی طلبان با روش‌های تحقیق و برگزار نشدن کارگاه‌های روش‌شناسی تحقیق برای طلبان مؤثرترین، و دشواری دسترسی به خدمات نرم‌افزاری کم‌اثرترین بازدارنده محسوب شده است.

۶. عوامل انگیزشی باکسب میانگین ۳/۷۳ در بین عوامل مورد مطالعه در رتبه آخر (۶) قرار گرفت. و عدم ترغیب و تشویق طلبان به مطالعه و تحقیق در نظام آموزشی، عدم همکاری سازمان‌ها و مراکز اطلاعاتی و نبود گرایش مثبت نسبت به نقش تحقیق در تقویت بنیان‌های فرهنگی و آموزشی به ترتیب مؤثرترین، و تردید در صلاحیت علمی طلبه‌های محقق کم‌اثرترین بازدارنده‌های انگیزشی شناخته شدند.

۷. در بین مؤلفه‌ها دشواری دسترسی به اساتید مجرب و متخصص برای راهنمایی و مشاوره و طرح‌های تحقیقاتی طلبان، با میانگین ۴/۴۵ مؤثرترین بازدارنده در پژوهش حوزه شناخته شد. و پس از آن، به ترتیب وجود اشتغالات فکری مختلف برای امرار و معاش با میانگین ۴/۳۸، آشنایی کم طلبان با روش‌شناسی تحقیق با میانگین ۴/۳۱، عدم ترغیب و تشویق به مطالعه و تحقیق

توانمندی‌های عملی طلبه‌ها در زمینه پژوهش را با میانگین ۳/۵۳، انحراف استاندارد ۱/۳۳ و Z معادل ۲/۴۶۵ و پراکندگی ۳۷/۶۲ در رتبه سوم قرار داد.

یافته‌ها

۱. بر اساس دیدگاه طلبه‌های سطح چهار حوزه که مشغول پایان‌نامه‌نویسی بودند، عوامل فرهنگی مهم‌ترین بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلبان محسوب می‌شود. این عامل باکسب میانگین ۴/۰۷ بالاتر از سایر عوامل قرار گرفته است و در بین عوامل فرهنگی، نهادینه نشدن فرهنگ پژوهش، استقرار فرهنگ آموزش‌محوری به جای پژوهش‌محوری، و اهمیت ندادن به پژوهش‌های طلبان در نظام آموزشی به ترتیب بیشترین بازدارندگی را دارند.

۲. عوامل بازدارنده مربوط به سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی باکسب میانگین ۴ در اولویت دوم در بین ۶ عامل مورد مطالعه قرار دارند. در بین این عوامل موظف نبودن مدرسان برای انجام کارهای تحقیقاتی، فقدان راهبردهای مناسب برای فعالیت‌های پژوهشی، فقدان نظام اطلاع‌رسانی هماهنگ و کارآمد برای جلوگیری از دوباره‌کاری و کارهای موازی در پژوهش به ترتیب بازدارنده‌ترین، و فقدان ساختارهای تحقیقاتی پویا کم‌اثرترین شناخته شدند.

۳. عوامل فردی (فنی و تخصصی) نیز در بازدارندگی پژوهش طلبان نقش زیادی دارند که باکسب میانگین ۳/۹۶ در جایگاه سوم قرار گرفتند. در بین عوامل فردی، اشتغالات فکری مختلف برای امرار معاش، آشنایی کم با روش‌های تحقیق و آشنایی کم طلبان با شیوه‌های بهره‌گیری از اینترنت، رایانه و منابع پژوهشی به ترتیب بیشترین، و نداشتن فرصت کافی برای پژوهش در بین آنان کم‌اثرترین بازدارنده شناخته شدند.

۴. عوامل اداری - ساختاری باکسب میانگین ۳/۹۵

بحث و نتیجه‌گیری

بی‌گمان، یکی از اوصاف اصلی آدمی «اندیشه‌ورزی» است و اندیشه‌ورزی و تولید گزاره‌های فکری جز در فرایند پژوهش و کنجکاوی‌ها و کنکاش‌های روشمند علمی میسر نیست. و یقیناً فرایند تقویت و توسعه نهادهای علمی و فرهنگی در جامعه نیز جز در سایه بهره‌گیری از یافته‌های پژوهشی مقدور نمی‌باشد. از سوی دیگر، امروزه آنچه ماندگاری و پیشرفت علمی، فرهنگی، اقتصادی و حتی سیاسی یک جامعه را در پی می‌آورد، پژوهش، تولید و مدیریت دانش است. بر این اساس، برای دستیابی به پیشرفت‌های سریع علمی، هم‌افزایی در تحقیقات و کم‌کردن شکاف علمی با جوامع پیشرفته و دسترسی به رفاه و امنیت اجتماعی پایدار، تنها باید به تولید و مدیریت دانش و استفاده از ظرفیت‌های انسانی و مادی به طور مستمر و بهینه روی آورد و نیز با جلوگیری از کارهای تکراری و موازی و تبدیل دانش ذهنی به عینی و پرورش تفکر علمی و ارتقای توانمندی‌های متدولوژیک، فرهنگی، اطلاع‌رسانی، اداری و ساختاری و خدماتی برای تربیت پژوهشگران عرصه‌های مختلف، به ویژه جوانان مستعد و کنجکاو و دروندادهای آتی چرخه پژوهش از طریق ترویج و اشاعه فرهنگ پژوهش، نوآوری، خلاقیت و... پرداخت.

حوزه علمی نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز تولید علم، که «بخش عمده و مهمی از کار آنها پروراندن محققان است»^(۲۵) برای طی این مسیر چاره‌ای جز ترویج اخلاق و روحیه علمی و حمایت از دانش‌پژوهان در جهت ارتقای بینش و منش علمی و دمیدن روح امید و نشاط در بین طلبان و پژوهشگران حوزوی ندارد. بنابراین، واکاوی عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلبان می‌تواند نقطه آغازی بر تحلیل واقعی وضعیت و دسترسی به راه‌کارهای برون‌رفت از آن در راستای اهداف

در نظام آموزشی حوزه با میانگین ۴/۳۰، عدم حمایت مادی و مالی از طرح‌های پژوهشی با میانگین ۴/۲۹، نهادینه نشدن فرهنگ پژوهش با میانگین ۴/۳۳ و موظف نبودن اساتید پژوهش در حوزه با میانگین ۴/۱۹ به ترتیب مؤثرترین بازدارنده‌های پژوهش در بین طلبان حوزه مشخص گردید.

۸. مطابق دیدگاه طلبان، مؤثرترین راهکار برای توسعه پژوهش، رسیدگی به وضعیت معیشتی طلبان جوان و اندیشمندان حوزه است که با ضریب پراکندگی ۳۳/۸۶ در جایگاه اول قرار گرفت.

۹. اختصاص بخشی از وظایف آموزشی مدرسان حوزه به پژوهش و تحقیق، آموزش و ارتقای توانمندی‌های علمی و عملی طلبه‌ها در زمینه پژوهش و بازنگری اساسی و اصلاح نظام ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی، به ترتیب از مؤثرترین، و تدوین اهداف و سیاست‌های کلان علمی، طراحی پروتکل و تدوین نظامنامه جامع پژوهشی از کم‌اثرترین راه‌کارها معرفی شده است.

۱۰. تفاوت میزان شدت بازدارندگی عوامل شش‌گانه فرهنگی، سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی، فردی، اداری و ساختاری، انگیزشی و نحوه ارائه خدمات پژوهشی روی پژوهش‌های طلبه‌ها معنا دار نمی‌باشد.

۱۱. مطابق آزمون Z برای مقایسه میانگین نمرات اختصاص یافته به راه‌کارهای مورد مطالعه و متوسط میانگین مورد انتظار، با اطمینان ۰/۹۵ و $\alpha = ۰/۰۵$ همه راه‌کارها به استثنای تدوین اهداف و سیاست‌های کلان پژوهشی، طراحی پروتکل، افزایش نشریات تخصصی برای چاپ و انتشار مقالات علمی طلبه‌ها، تدوین نظامنامه جامع پژوهشی و افزایش اعتبارات پژوهشی نمره بالاتر از Z جدول داشتند و تفاوتشان معنا دار بوده است.

- خود باشد. تحقیق حاضر با هدف واکاوی عوامل مذکور و شناسایی و اولویت‌بندی راه‌کارهای برون‌رفت از دیدگاه طلبه‌های سطح چهار به نتایج زیر دست یافت:
- عوامل فرهنگی مهم‌ترین عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش‌های طلبه می‌باشد که در رأس آن، نهادینه نشدن فرهنگ پژوهش قرار دارد. پس از آن، عوامل بازدارنده مربوط به سیاست‌گذاری نظام تحقیقاتی با مهم‌ترین دغدغه، یعنی موظف نبودن مدرسان برای انجام کارهای تحقیقاتی، و سپس عوامل فردی (فنی و تخصصی) قرار دارد؛ یعنی اشتغالات فکری مختلف برای امرار معاش، آشنایی کم با روش‌های تحقیق و آشنایی کم طلبه با شیوه‌های بهره‌گیری از اینترنت، رایانه و منابع پژوهشی. عوامل اداری و ساختاری، نحوه ارائه خدمات پژوهشی و عوامل انگیزشی به ترتیب در رده‌های بعدی قرار دارند. بنابراین، مهم‌ترین چالش پیش‌روی تحقیقات طلبه، فرهنگ‌سازی، ایجاد و نهادینه کردن روحیه تحقیق، تعاون، همکاری و تسهیم دانش و فعالیت‌های تیمی است؛ برآیندی که نرم، پیچیده و طولانی است، اما با ایجاد فرهنگ پژوهش می‌توان آموزش را دچار تحولی اساسی در راستای استقرار رویکرد پژوهش‌محور نمود. در این بین، با رسیدگی به وضعیت معیشتی طلبه از طریق کم کردن دغدغه‌های غیرحرفه‌ای، می‌توان چرخه تولید دانش را تسریع نموده، با اختصاص بخشی از وظایف آموزشی مدرسان به پژوهش، گام‌های بلندتری نیز اندیشید.
- پی‌نوشت‌ها**
- ۱- ضیال‌الدین تابعی و فرزاد محمودیان، «اخلاق در پژوهشگری»، *اخلاق در علوم فناوری*، ش ۱-۲، ص ۵۲.
 - ۲- فاطمه تصویری قمصری و محمدرضا جهان‌نما، «بررسی وضعیت تولیدات علمی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی»، *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ش ۲، ص ۱۸۵.
 - ۳- اکبر رضایی و همکاران، «الگوی برای ایجاد علاقه و انگیزه به مطالعه و پژوهش: بررسی اثربخشی آن در دانش‌آموزان دوره
- راهنمایی»، *نوآوری‌های آموزشی*، ش ۲۵، ص ۱۵۱.
4. N, Entwistle, "Research - based university theaching", *psychology of review*, v. 26, p. 43.
- ۵- علی علاقه‌بند، *مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی*، ص ۱۷.
- ۶- سیدمحمد میرکمالی، *رهبری و مدیریت آموزشی*، با تجدیدنظر و اضافات، ص ۴۱.
7. M. Abdolhak and et al, "Health information: management of a strategic resource", P. 438-439.
- ۸- غلامرضا خوش‌فر، «بررسی نقش تحقیق و مراکز تحقیقاتی در توسعه اقتصادی - اجتماعی»، *رهیافت*، ش ۲۲، ص ۹۸-۱۰۳.
9. P. G, Pardcy and j, Roseboom, "development of national agricultural research systems in an international quantitative perspective in technology policy for sustainable agricultural growth", *IFPRI Policy brefs*, n. 7. p. 74-90.
10. j. p. Hafler, and et all, "Scholarly activites Recorded in the portfolios of teacher clinical faculty", *academic medicine*, 75, p. 52.
- ۱۱- رضا امیری، «پژوهش علمی و موانع آن در ایران»، *فرهنگ پژوهش*، ش ۱۰۰، ص ۵۲.
- ۱۲- لیلا سعادت، «بدون جایگاه، بدون آینده»، *همشهری*، ص ۱۰.
- ۱۳- جواد منصور، *فرهنگ و استقلال*، ص ۶۰.
- ۱۴- همان، ص ۶۲.
15. D, Halid and RI, Darrell, "Determinant of Research productivity in higher education", *Research in higher Education*, 36, p. 609.
- ۱۶- امیر محمدی، «واقعیت‌ها و راه چاره‌ها»، *رهیافت*، ش ۲۰، ص ۹۸.
- ۱۷- فریبا یحیی، «تحول روند شاخص‌های تحقیقاتی»، *رهیافت*، ش ۲۳، ص ۲۴.
- ۱۸- سید جمال‌الدین طیبی، «نقش دانشگاه و پژوهش در توسعه ملی»، *پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی*، ش ۷-۸، ص ۱۲۶-۱۲۴.
19. Bennis.
20. Cook.
21. Edward.
22. Cohen and Jenning.
23. Hemsle-Brown.
24. Carrion.
- ۲۵- مرتضی اسماعیل‌زاده، *راهبردهای اساسی تحول علمی در دانشگاه‌ها*، ص ۲۶.

- بدنی دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
- علاقه‌بند، علی، *مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی*، تهران، دوان، ۱۳۸۵.
- علمداری، علی‌کرم و اسفندیار افشون، «موانع موجود در انجام فعالیت‌های پژوهشی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های شهر یاسوج»، *ارمغان دانش*، سال هشتم، ش ۲۹، بهار ۱۳۸۲، ص ۳۵-۲۷.
- فضل‌الهی، سیف‌اله، «شناسایی و اولویت‌بندی موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های استان قم»، *معرفت*، ش ۱۴۱، شهریور ۱۳۸۸، ص ۱۲۷-۱۴۲.
- کاظمی، آزاده و همکاران، «موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران»، *پایش*، سال دوم، ش ۲، بهار ۱۳۸۲، ص ۱۱۳-۱۲۰.
- کمالی، محمدباقر، «تحقیقات مشارکتی: رهیافت‌ها، تجربیات، پیشنهادها»، *روستا و توسعه*، سال نهم، ش ۴، زمستان ۱۳۸۵، ص ۲۴۷-۲۱۷.
- کیانیپور، مریم و همکاران، «بررسی موانع پژوهش در نظام علوم پزشکی از دیدگاه مسئولان، اعضای هیأت علمی و کارشناسان»، *پژوهش در علوم پزشکی اصفهان*، ش ۲۸، اردیبهشت و خرداد ۱۳۸۴، ص ۱۸۸-۱۹۱.
- محمدی، امیر، «واقعیت‌ها و راه‌چاره‌ها»، *رهیافت*، ش ۲۰، زمستان ۱۳۷۸، ص ۹۸-۱۰۴.
- منصوری، جواد، *فرهنگ و استقلال*، چ سوم، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۰.
- میرکمالی، سیدمحمد، *رهبری و مدیریت آموزشی*، تهران، یسطرون، ۱۳۷۸.
- یحیی، فریبا، «تحول روند شاخص‌های تحقیقاتی»، *رهیافت*، ش ۲۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۲۴-۳۶.
- Entwistle, N, "Research - Based University theaching", *Psychology of Review*, v. 26, n. 2, 2002, 43-51.
- Abdolhak, M. et al, *Health information: Management of a Strategic Resource*, USA, W.B. Saunders Company, 2001.
- Pardcy, P.G and, j. Roseboom, Development of National Agricultural Research Systems in an international quantitative perspective in technology policy for sustainable agricultural growth, IFPRI policy briefs, no.7, washing ton.D.C, 1998.
- Hafler, j. p. and H. fredrick and j.R.lovejoy, *Scholarly Activites Recorded in the portfolios of teacher clinical faculty*, academic medicine, 75, 2000, p. 649-52.
- Halid, d and Darrell, RI, "Determinant of Research Productivity in Higher Education", *Research in Higher Education*, 36, 1998, p. 607-931.
- منابع**
- اسماعیل‌زاده، مرتضی، *راهبردهای اساسی تحول علمی در دانشگاه‌ها*، تهران، معارف، ۱۳۸۳.
- امیری، رضا، «پژوهش علمی و موانع آن در ایران»، *فرهنگ پژوهش*، ش ۱۰۰، زمستان ۱۳۸۱، ص ۵۱-۶۳.
- تابعی، ضیال‌الدین و فرزاد محمودیان، «اخلاق در پژوهشگری»، *اخلاق در علوم فناوری*، ش ۱-۲، بهار و تابستان ۱۳۸۶، ص ۴۹-۵۴.
- تصویری قمصری، فاطمه و محمدرضا جهان‌نما، «بررسی وضعیت تولیدات علمی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی»، *کنابداری و اطلاع‌رسانی*، ش ۲، پاییز ۱۳۸۵، ص ۱۰۷-۱۲۴.
- خوش‌فر، غلامرضا، «بررسی نقش تحقیق و مراکز تحقیقاتی در توسعه اقتصادی - اجتماعی»، *رهیافت*، ش ۲۲، تابستان ۱۳۷۹، ص ۹۸-۱۰۳.
- رضایی، اکبر و همکاران، «الگوی برای ایجاد علاقه و انگیزه به مطالعه و پژوهش: بررسی اثربخشی آن در دانش‌آموزان دوره راهنمایی»، *نواوری‌های آموزشی*، ش ۲۵، بهار ۱۳۸۷، ص ۱۵۱-۱۸۴.
- زارع احمدآبادی حبیب و همکاران، «واکاوی موانع انجام پژوهش در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقات کشور با استفاده از تکنیک فازی (از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه یزد)»، *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، سال سیزدهم، ش ۴، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۱۳-۱۳۳.
- سرشتی، منیژه و همکاران، «موانع انجام تحقیقات از دیدگاه اساتید و کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد»، *راهبردهای آموزش*، ش ۸، تابستان ۱۳۸۹، ص ۵۱-۵۷.
- سعادت‌لیلا، «بدون جایگاه، بدون آینده»، *همشهری*، ۳۱ اردیبهشت ۱۳۸۲.
- سواری، کریم و منوچهر تقی‌پور، *بررسی موانع پژوهش در دانشگاه پیام نور از دیدگاه اعضای هیأت علمی منطقه هفت*، اولین همایش ملی توسعه دانشگاه مجازی دانشگاه پیام‌نورکاشان، ۱۳۸۲.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و همکاران، «بررسی عوامل مؤثر بر کارکرد پژوهشی اعضای هیأت علمی مراکز آموزش عالی کشاورزی»، *کشاورزی*، دوره نهم، ش ۲، تابستان ۱۳۸۶، ص ۴۷-۶۲.
- صافی، احمد، «اهمیت و جایگاه پژوهش در آموزش و پرورش؛ تلاش‌ها و چالش‌ها و سیاست‌های آینده»، *پژوهشنامه آموزشی*، ش ۳۵، پاییز ۱۳۸۰، ص ۲۷-۳۶.
- طیبی، سید جمال‌الدین، «نقش دانشگاه و پژوهش در توسعه ملی»، *پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی*، ش ۷-۸، تابستان ۱۳۷۶، ص ۱۲۴-۱۳۶.
- عرب مختاری، روح‌الله، *شناسایی موانع و مشکلات پژوهش در رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی کشور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی، تهران، دانشکده تربیت